

Luku 7: Näkökulmia tehtäviin ja kuviin

Kuvatehtävä s. 46–47

Kirpputorilla myyjä ja ostaja kohtaavat usein kasvotusten. Mitä markkinatalouden piirteitä kirpputorikauppaan liittyy?

- Tarjontaa on paljon.
- Kilpailevia myyjiä on paljon.
- Kuluttaja voi valita, mistä kojusta tai miltä pöydältä hyödykkeitä ostaa.
- Tiettyjen hyödykkeiden hinta laskee, kun niiden tarjonta kasvaa.
- Kuluttajaa houkutellessaan ostamaan hyödykkeitä esim. myyntipuheilla ja mainoksilla.
- Hinta on myyjien ja ostajien toiveiden kompromissi.
- Kirpputorikauppaa käydään nykyään paljon netissä. Sen luonne on hieman erilainen esim. tinkimisen ja heräteostosten näkökulmasta, koska myyjä ja ostaja eivät tapaa kasvokkain.

Kuvatehtävä s. 48

Rahapelejä saa Suomessa tarjota vain Veikkaus, tosin netin kautta suomalaiset pelaavat myös kansainvälisten yhtiöiden pelejä. Pohdi, mitä hyötyjä ja haittoja voisi suomalaisille olla rahapelien kilpailun vapauttamisesta.

Hyötyjä:

- Suomeen tulisi enemmän rahapelitarjontaa.
- Pelaaja voisi valita palveluntarjoajan erilaisten pelityylien mukaan.
- Pelien hintahaitari kasvaisi.
- Pelaajien saamat voitot voisivat kasvaa.

Haittoja:

- Rahapelien ja niiden markkinoinnin valvonta tulisi vaikeammaksi.
- Suomalaisten peliyriyten voitot ohjataan esimerkiksi urheilun, kulttuurin ja erilaisten järjestöjen tukemiseen. Nämä tuet vähenisivät.
- Peliriippuvaiset voisivat pelata pelejä helpommin. Tämä kävi ilmi jo korona-aikana, kun ihmiset olivat entistä enemmän kotona. Peliriippuvaisten velkaantuminen voisi myös lisääntyä.
- Suomalaiset peliyhtiöt ohjaavat osan rahoista esimerkiksi peliriippuvaisten hoitoon. Tätä velvoitetta olisi vaikeaa asettaa ulkomaisille toimijoille.

Kuvatehtävä s. 50

Hyödykkeitä saa tuoda vapaasti toisista EU-maista, mikä heikentää Alkon monopoliasemaa Suomessa. Pohdi, ovatko monopolit lainkaan tarpeellisia.

- Kansantalouden kannalta ei ole järkevää, jos markkinoilla on paljon suuria investointeja vaativia yrityksiä. Tällöin kansantalouden resurssit menee hukkaan.
- Markkinoilla tapahtuvan kilpailun kannalta monopolit eivät ole lainkaan tarpeellisia. Ilman kilpailua yritykset toimivat tehottomammin kuin kilpailutilanteessa. Kilpailun puute aiheuttaa haittaa niin kuluttajille kuin koko kansantaloudelle.

- Hyödykkeen myyntiä voi olla järkevää kontrolloida sen luonteen vuoksi (esim. lääkkeet ja alkoholi). Hyödykkeen käytöllä voi olla huomattavia yhteiskunnallisia ja taloudellisia haittoja, mikä puoltaa hyödykkeen valvontaa monopolin avulla; näin voidaan esimerkiksi vähentää alkoholin kuluttamisesta aiheutuvia haittoja.
- Toisaalta monopolieilla holhoamista voisi vähentää ja antaa enemmän vastuuta yksilöille. Esimerkiksi alkoholimonopolia on joka tapauksessa vaikea pitää yllä EU:ssa – alkoholituotteiden hakeminen Virosta ja Latviasta vähentää kotimaista kulutusta ja siitä saatavia verotuloja.

Perustehtävät

1. Mitkä ovat markkinatalouden tyypillisiä piirteitä?

- Hyödykkeen tarjonta ja kysyntä kohtaavat markkinoilla.
- Hyödykkeen hinta määräytyy kysynnän ja tarjonnan mukaan.
- Jos hyödykkeestä on kysyntää, sen tarjonta lisääntyy.
- Yritykset kilpailevat keskenään.
- Kilpailun seurauksena kannattamattomat yritykset karsiutuvat markkinoilta.
- Elinkeinovapaus takaa sen, että yritystoimintaa ei rajoiteta ilman riittäviä perusteita.

2. Mitä hyötyä vapaasta kilpailusta on kuluttajalle?

- Kilpailu laskee hintoja tai ehkäisee niiden liiallista nousua.
- Yritysten on pakko panostaa hyödykkeiden laatuun ja tuotekehittelyyn.
- Hyödykkeiden valikoima on laajempi.
- Palvelu on parempaa.
- Yritykset joutuvat uudistamaan menetelmiään, jos niiden tuotantomenetelmät ovat vanhanaikaisia ja energiaa kuluttavia.
- Yritysten tulee huomioida toiminnassaan myös ympäristönäkökulmat tai eettiset näkökulmat (esim. lapsityövoiman käyttö), jos ihmiset pitävät niitä tärkeinä.

3. Mistä eri syistä vapaa kilpailu ei aina toteudu?

- Joillakin tuotannon aloilla markkinoita hallitsee vain muutama yritys. Jos tuotanto edellyttää suuria pääomia, alalle ei synny helposti uusia yrityksiä, jotka kilpailisivat vanhojen yritysten kanssa markkinoista.
- Pieniä yrityksiä kilpailee markkinoista vähän sellaisilla aloilla, joilla suurtuotanto on tehokkaan ja kannattavan tuotannon edellytys.
- Jos alalla ei vaadita suuria pääomia tuotannon käynnistämiseen ja ylläpitämiseen, sillä on monia keskenään kilpailevia yrityksiä.
- Oligopolisessa kilpailussa on vain joitakin yrityksiä, jotka hallitsevat markkinoita. Niiden välinen kilpailu jää vähäiseksi, ja yritykset pääsevät itse vaikuttamaan hyödykkeiden hintoihin.
- Joskus markkinoilla syntyy kartelleja, jolloin vapaa kilpailu jää toteutumatta. Silloin yritykset sopivat keskenään hinnoista ja myytävien hyödykkeiden määristä. Läntisissä markkinatalousmaissa kartellit ovat tästä syystä kiellettyjä.
- Monopolistisessa kilpailussa yritykset valmistavat tiettyjä erikoistuotteita tai merkkituotteita, joiden hinnan ne voivat määritellä vapaammin kuin normaalissa kilpailutilanteessa.
- Lainsäädäntö voi rajoittaa vapaata kilpailua. Esimerkiksi Suomessa on rajoitettu kilpailua rahapelialalla.

4. Miksi kapitalismi on joidenkin mielestä kriisissä?

- Monien taloustieteilijöiden mielestä kapitalismi ei enää kykene parantamaan keskiluokan elintasoja samalla tavalla kuin aikaisemmin.
- Tuottavuuden kasvu on heikentynyt rikkaissa teollisuusmaissa. Tästä johtuva palkkojen vähäinen tai olematon kasvu turhauttaa keskiluokkaa.
- Finanssikriisin ja eurokriisin myötä eriarvoisuus on kasvanut.
- Maailman varallisuus on jakautumassa uudelleen. Ihmiset eivät enää rikastu työllä, ja osa ihmisistä ei tule työllään edes toimeen. Sen sijaan varallisuus on keskittymässä yhä pienemmälle ihmisjoukolle, joka vaurastuu sijoittamisella ja koroilla.
- Globalisaation myötä suuryritysten asema on vahvistunut ja niiden valta on kasvanut, mikä on vähentänyt kapitalistiselle talouskehitykselle tärkeää kilpailua.
- Suuryritykset pystyvät hankkimaan kilpailuetua vaatimalla esimerkiksi alhaista verokohtelua ja suotuisaa lainsäädäntöä, mikä vääristää kilpailua markkinoilla.
- Nykyään innovaatioihin tarvitaan hyvin kalliita investointeja, mikä onnistuu vain suuryrityksiltä.

Syventävät tehtävät

5. Ota kantaa väitteeseen: Yritysten välinen kilpailu heikentää tuotteiden laatua.

- Kiristyvä kilpailu saattaa aiheuttaa houkutuksen käyttää halvempia materiaaleja. Tämä laskee tuotteiden laatua.
- Toisaalta hyödykkeiden kysyntä laskee, jos ne saavat huonon maineen.

6. Pohdi, miksi on järkevää, että luonnolliset monopolit ovat julkisen vallan omistuksessa.

- Joillakin aloilla yritystoiminnan harjoittaminen on niin kallista, että yksityiset yrittäjät eivät siihen helposti pysty, esimerkiksi rautateillä. Siksi on järkevää, että valtio ja kunnat omistavat luonnollisia monopoleja.
- Rautateiden lisäksi kuntien omistamia luonnollisia monopoleja ovat esimerkiksi vesi- ja kaukolämpöverkot.
- Luonnolliset monopolit ovat yleensä aloilla, joilla on tärkeää turvata palvelun saanti riittävän edullisesti kaikille, joten niiden yksityistäminen voisi merkitä suurtakin kuluttajahintojen nousua. Näin on käynyt esimerkiksi sähköyhtiöiden yksityistämisen seurauksena. Viranomaiset sääntelevät hintoja, mutta oikean hintatason löytäminen on vaikeaa.
- Luonnollisissa monopolissa ei synny kilpailua eivätkä kuluttajat voi valita palveluntarjoajaa, joten on järkevää, että ne ovat julkisen vallan valvonnassa.
- Jos luonnollinen monopoli olisi yksityisessä omistuksessa, yritys voisi keskittyä maksimoimaan voittonsa ja minimoimaan kustannukset, kuten investoinnit infrastruktuuriin.

Aineistotehtävät

7. Tutki kilpailu- ja kuluttajaviraston sivustoa.

a) Minkälaisia asioita kilpailu- ja kuluttajavirasto tutkii, kun se pyrkii valvomaan kilpailun vapautta?

- Kilpailu- ja kuluttajavirasto tutkii esimerkiksi
  - toteutuuko kilpailu jollakin alalla oikeasti, vai onko kilpailu näennäistä
  - toteutuuko kilpailu edelleen yrityskauppojen jälkeen, vai seuraako yritysten yhdistymisestä kilpailun rajoituksia
  - ilmeneekö yritysten toiminnassa merkkejä hintakartellista.

b) Referoi muutamalla virkkeellä jokin tuore kilpailuvalvontaan liittyvä tapaus, johon virasto on antanut ratkaisunsa.

- Opiskelijan oma vastaus.